

ANALIZA BILANSA

Dodatak „Narodnom Blagostanju“

BROJ 49

BEOGRAD, 5. DECEMBAR 1936.

GODINA VIII

Sadržaj:

Srpsko-česka fabrika šećera i rafinerije a. d., Čuprija

SRPSKO-ČESKA FABRIKA ŠEĆERA I RAFINERIJA A. D., ČUPRIJA

Teška kriza koju preživljuje naša šećerna industrija ogleda se i na kretanju rezultata rada Srpsko-česke fabrike šećera u Čupriji. Poslovanje ove fabrike u toku poslednjih 10 godina zaključivano je sa sledećim rezultatom:

Godine	dobitak	gubitak
1926/27	6,75 miliona	—
1927/28	5,38 miliona	—
1928/29	3,84 miliona	—
1929/30	—	122 hiljade
1930/31	125 hiljada	—
1931/32	—	196 hiljada
1932/33	—	1,35 miliona
1933/34	—	5,43 miliona
1934/35	—	12,50 miliona
1935/36	204 hiljade	—

Kao što nam pokazuje gornja tablica, do kraja 1928/29 godine rezultat rada je bio povoljan. Međutim, prilike se posle toga iz godine u godinu sve više pogoršavaju. Zbog privredne depresije i stalnog smanjivanja kupovne snage stanovništva dolazi i do opadanja potrošnje šećera. Razume se da su u vezi s tim počeli da se smanjuju i prihodi od trošarine. Država je htela da to spreči. Međutim, mere koje su u tom cilju preduzete pokazale su se kao sasvim pogrešne. Umesto da se sniženjem državne trošarine pokušalo zaustaviti opadanje potrošnje, kod nas se pristupilo povećanju trošarinskih stopa, čime je opadanje potrošnje bilo još i ubrzano. Do 1929/30 trošarina na šećer kod nas iznosila je 5 dinara od kg., a potrošnja šećera 8,7 kg. po stanovniku godišnje. Da bi se prihodi od trošarine održao na ranijoj visini, trošarinska stopa je najpre povišena, na 6,37 dinara, a posle na 8,05 dinara po kg. šećera u kockama i 7,50 dinara po kg. kristalnog šećera.

Šećer u našoj zemlji postao je na taj način luksuzni artikal, dostupan samo bogatim društvenim redovima. Ako izuzmemo Italiju, mi imamo danas najveću trošarinu na šećer, pa njegova cena nikako ne odgovara kupovnoj snazi stanovništva, naročito seoskog. S obzirom na to nije nikakvo čudo da sada po potrošnji šećera, sa prosečno 4,5 kg. po stanovniku godišnje, stojimo samo pred Albanijom. Naša industrija šećera bila je primorana da poslednjih godina znatno smanji proizvodnju i sada je uposlena po prilici tek sa polovinom svoga proizvodnog kapaciteta. U vezi s tim znatno se smanjila i površina zasejana šećernom repom. Ona je iznosila:

god.	hektara	god.	hektara
1929	59.710	1933	34.150
1930	53.190	1934	21.890
1931	46.240	1935	30.170
1932	43.570	1936	27.514

Dok je u godinama pre povećavanja trošarinske stope površina pod repom bila oko 60.000 hektara, u 1934 godini bila je samo 21.890 hektara odnosno nešto više od jedne trećine ranije površine. U 1935 i 1936 zasejane površine su opet nešto porasle, ali ipak jedva dostižu jednu polovinu ranije površine. To znači da je smanjenje potrošnje šećera osetno pogodilo ne samo šećernu industriju, nego i zemljoradnike-proizvođače šećerne repe.

Fabrike šećera imaju sada i jednu novu nepriliku. Neki zemljoradnici sejali su ove godine repu, iako prethodno s fabrikama šećera nisu zaključili potrebne ugovore. Prema jednoj proceni takve neugovorne repe ima oko 5 do 6 hiljada vagona. Od fabrika se traži da je preuzmu, iako su one dužne da preuzmu samo ugovornu repu. Doduše preradom većih količina repe bolje bi se iskoristio i proizvodni kapacitet fabrika, ali je njima nemoguće da izidu u susret odnosnim proizvođačima, jer i bez toga ne znaju šta će da rade s velikim rezervama gotovog šećera iz ranijih godina. Inače, ove godine i rod repe je kvantitativno iznad svakog očekivanja povoljan, tako da ima znatno više i ugovorne repe, nego što se to ranije očekivalo. S obzirom na to šećerane će u ovoj kampanji izraditi znatno veće količine šećera, koje se neće moći plasirati, već će morati da leže na skladištu kao mrtvi kapitali.

Kako se na izvoz šećera ne može ni misliti, jer se cena šećera iz trske na svetskim tržištima kreće oko 1 dinar po kilogramu, problem je u tome, kako da se poveća potrošnja šećera u zemlji. Mi smo već imali prilike da naglasimo, da će se taj cilj teško postići bez pojevtinjenja cene šećera. Fabrike šećera su u pogledu snižavanja proizvodnih troškova uglavnom došle do krajnje granice. Kako izgleda njihov »superprofit« o kome neupućeni često govore, lepo se vidi i iz rezultata rada Srpsko-česke fabrike šećera. Od 1928/29 godine na dalje o nekoj dividendi nije bilo ni govora. U nekim godinama nije se mogla vršiti ni najskromnija amortizacija, a efektivni gubici iznose oko 20 miliona dinara. Jedna četvrtina tog iznosa pokrivena je otpisom rezervnih fondova, a tri četvrtine delimičnim otpisom glavnice, koja je prema odluci skupštine akcionara od 19 oktobra 1935 godine snižena sa 45 na 30 miliona dinara, i to prežigosanjem nominalne akcija od 450 na 300 dinara. Većina ostalih fabrika šećera imala je takode znatne gubitke.

Prema tome postoji samo jedna mogućnost da se dođe do jeftinog šećera i do povećanja njegove potrošnje, a to je snižavanje državne trošarine na šećer, koja prelazi ekonomsku opravdanost i granice snošljivosti. Vrlo verovatno država time ne bi ništa izgubila, jer bi osetnije snižavanje trošarine imalo sigurno za posledicu i znatnije povećanje potrošnje šećera.

Podaci o proizvodnji Fabrike u Čupriji za poslednje tri godine ovako izgledaju (u kvintalima):

Godine	Trajanje kampanje	Prerađena repa	Izrađeno		
			šećera	melase	rezanaca
1933/34	18 dana	223.000	33.623	8.950	6.282
1934/35	9 dana	117.000	13.700	4.700	3.500
1935/36	65 dana	785.340	117.049	35.898	29.110

U toku 1933/34 i 1934/35 najglavnija briga fabrike je bila da što brže smanji ogromne stare zalihe. Zbog toga su tih godina prerađene samo male količine repe, a fabrika je pomišljala i na potpunu obustavu rada. U 1933/34 ceo proces prerade trajao je 18 dana, a u 1934/35 samo 9 dana. Prošle godine fabrika je imala vanredno veliku kampanju koja je trajala 65 dana (prema 87 dana u 1929/30 godini). Prosečna dnevna prerada iznosila je 12.230 kvintala repe. Prosečni prinos repe po hektaru u 1935/36 godini iznosio je 179,3 kvintala; zasejana površina bila je 4169 hektara. Inače, repa je zemljoradnicima plaćana prosečno po 24 dinara od kvintala.

Glavne bilansne pozicije Srpsko-česke fabrike šećera za nekoliko poslednjih godina ovako izgledaju:

Račun izravnjanja

Aktiva	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36
	na dan 30 juna svake godine u hiljadama dinara			
Mašine, zgrade itd.	53.525	53.605	53.669	53.974
Inventar	2.037	2.857	1.868	1.782
Roba	26.180	19.560	5.430	24.541
Materijal	3.637	3.395	5.236	4.784
Hartije od vrednosti	529	529	253	17
Gotovina	44	99	30	88
Dužnici	12.870	15.825	13.360	15.320
Prelazne stavke	—	—	—	3.935
Prenos gubitka	—	—	(1.636)	—
Gubitak tek. god.	(1.351)	(5.433)	(12.505)	—
Gubitak posle otpisa fonda	—	1.636	14.141	—
Pasiva				
Glavnica	45.000	45.000	45.000	30.000
Rezervni fond	3.740	—	—	859
Valorizacioni fond	8.768	8.768	8.768	8.768
Fond amortizacije	4.790	4.945	7.251	9.547
Fond za otp. zemlj. dug.	—	—	—	1.251
Poverioci	35.694	37.759	36.274	53.812
Prelazne stavke	773	33	—	—
Čista dobit	57	—	—	204
Zbir bilansa	98.923	96.506	97.294	104.441

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1932/33	1933/34	1934/35	1935/36
Proizvodnja	30.617	17.657	12.582	40.224
Kamata	3.395	3.736	3.350	3.720
Porezi	732	555	513	699
Amortizacija	157	154	2.307	2.295
Kurs. gub. efekata	621	861	369	95
Otpisi	1.992	—	2.975	531
Fond za otp. zemlj. dug.	—	—	—	1.251
Prenos gub. iz ran. god.	—	—	1.636	—
Čista dobit sa prenosom	57	—	—	204
Prihodi				
Prenos dobiti	103	57	—	—
Otpis rez. fondova	1.305	3.740	—	—
Šećer i ostalo	35.385	17.502	8.532	49.019
Prerada zadr. repe	—	—	1.032	—
Od efekata	72	27	27	—
Gubitak posle otpisa rez.	—	1.636	14.141	—
Zbir prihoda — rashoda	36.887	22.964	23.732	49.019

Zbir bilansa, koji je od 1932/33 do 1934/35 bio gotovo nepromenjen, prošle godine je porastao za oko 7 miliona, na 104,44 miliona dinara. Ako najpre pogledamo aktivu, vidimo da je to posledica ogromnog porasta zaliha robe, koja iznosi 24,54 miliona prema 5,43 miliona u 1934/35. Prošle godine su porasli i dužnici za 2 miliona, sa 13,3 na 15,3 miliona dinara. Ostale promene u aktivu su neznatne, pa bi porast zbira bilansa morao biti znatno veći, da se nije pristupilo likvidaciji pretrpljenih gubitaka.

Ranijih godina gubitak je otpisivan od rezervnih fondova. Kako su oni još 1933/34 iscrpljeni, ostalo je već te godine per saldo gubitak od 1,63 miliona, koji je prenet na 1934/35. U ovoj poslednjoj godini javio se novi gubitak od 12,5 miliona, tako da je ukupni gubitak dostigao 14 miliona 141 hiljadu. Kao što je već spomenuto, to je pokriveno sniženjem glavnice za 15 miliona. Time je dobivena i jedna razlika od 859 hiljada, koja je prenet na novi rezervni fond.

U vezi s velikim porastom zaliha robe u aktivu, porasli su i poverioci fabrike za oko 17,5 miliona, sa 36,27 na 53,81 miliona dinara. Inače u pasivi imamo prošle godine i jednu potpuno novu poziciju, naime: fond za otpis zemljoradničkih dugova, koji je iskazan sa 1,25 miliona dinara. Kako je u momentu sastavljanja poslednjeg bilansa postojala verovatnoća, da će fabrika morati da otpiše znatan deo svojih potraživanja prema dužnicima-zemljoradnicima, uprava je za pokriće tog gubitka rezervisala pomenuti iznos sasvim umesno, jer je u međuvremenu objavljena i Uredba o likvidaciji zemljoradničkih dugova, prema kojoj i Fabrika šećera ima da otpiše 50% od svoga potraživanja prema zemljoradnicima, tako da rezervisana suma jedva pokriva otpis koji se mora izvršiti.

Ukupna sopstvena sredstva, posle sniženja glavnice, iznose 50,4 miliona, a investicije 53,9 miliona dinara. Odnos je još uvek povoljan, jer za pokriće investicija nije upotreb- ljeno više od 3,5 miliona tuđih sredstava.

Bruto prihod proizvodnje iznosi 49 miliona (prema 35,4 miliona u 1932/33 god., 17,5 miliona u 1933/34 god. i 8,5 miliona u 1934/35). Na strani rashoda vidimo da je prošle godine proizvodnja koštala 40,2 miliona. Uprava napominje u svom izveštaju, da je repa bila skuplja od prosečne cene iz ranijih godina. To je posledica većih podvoznih troškova. Ostala režija fabrike bila je srazmerno smanjena, zbog dužeg trajanja kampanje, a dobrim delom i zbog daljih ušteda u stalnoj režiji. To je omogućilo da se u 1935/36 izvrši redovna amortizacija kod svih investicija. Inače, ona iznosi 2,3 miliona, jednako kao i u 1934/35 godini. Fond amortizacije iznosi posle toga 9,5 miliona.

Ispaćena kamata iznosi 3,72 miliona i samo je neznatno veća od one u toku nekoliko ranijih godina, iako su prošle godine poverioci, kao što je već poznato, znatno porasli. Dakle, kamatna stopa je smanjena.

Za prošlu godinu iskazan je skromni dobitak od 204 hiljade. U toku prva četiri meseca računске godine, koja traje od 1 jula do 30 juna, usled konkurentne borbe fabrika šećera, situacija je bila upravo očajna, jer se šećer mogao prodavati samo uz cenę koje su bile niže od troškova proizvodnje. U drugoj polovini računске godine cena šećera se stabilizovala, ali su cene melase i rezanaca, u odnosu na prethodnu godinu, pale.

U upravi Srpsko-česke fabrike šećera u Čupriji su g.g. Leo Peterka, predsednik; Mihajlo L. Đurić, Adolf Minh, d-r A. Šauer, Josif Para, d-r Em. Lesić, d-r Vaclav Vanjek, Oto Mandelik, Franja Navratil, ing. Josif Bleha i d-r Jovan Brabec. U nadzornom odboru su g.g. Vaclav Vitek, Bogosav Tomek i Jaroslav Stradal.